
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.131.7:368.02

І. Б. Черкаський, д.е.н., доцент,
Л. М. Ремньова, к.е.н., доцент,
Л. Д. Лебединська, к.е.н., доцент

**УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Анотація. Розглянуто основні чинники об'єктивного включення страхування до системи економічної безпеки як інструменту цілеспрямованого управління ризиками шляхом забезпечення їхнього мінімального рівня. Виділено два основні напрямки ризик-менеджменту страхової компанії: управління прийнятими на страхування ризиками, спрямоване на зменшення страхових виплат страхової компанії у майбутньому; управління ризиками господарської діяльності страхової компанії з метою мінімізації можливих втрат від непродуманих рішень. Виявлено нові види ризиків у діяльності страховиків у зв'язку з посиленням лібералізації вітчизняного страхового ринку і розширенням присутності страхових компаній з іноземним капіталом: ризик втрати фінансової стійкості і витіснення з ринку невеликих національних страхових компаній, можливий відтік капіталу на міжнародні фінансові ринки, ціновий демпінг з боку найбільших іноземних страховиків, скорочення висококваліфікованого управлінського персоналу через концентрацію більшості технологічних функцій у закордонних офісах, підвищення чутливості національних страхових ринків до коливань світового фінансового ринку. Обґрунтовано принципи управління ризиками страхової діяльності в контексті економічної безпеки, основний зміст яких зводиться до оптимальної комбінації в стратегії ризик-менеджменту таких інструментів, як утримання ризику на власному страхуванні, передача ризику на перестраховування перестраховикам та перестраховим пулам, зменшення страхових ризиків шляхом їхньої диверсифікації, лімітування власного утримання ризиків та здійснення превентивних заходів страхувальниками на вимогу страховика. Запропоновано комплексний підхід до управління ризиками страхової компанії в контексті економічної безпеки, що передбачає: підвищення нормативних вимог до розміру статутного капіталу та страхових резервів, якості, видів та структури активів страховика; розвиток перестрахових операцій шляхом створення професійних перестрахових компаній та перестрахових пулів з небезпечних видів ризиків; посилення державного контролю за діяльністю страховиків з метою недопущення незаконних фінансових схем та порушень у сфері страхування окремих видів ризиків; підвищення вимог до рівня підготовки актуаріїв, андеррайтерів та юристів.

Ключові слова: страховий захист, страхування, страхова компанія, ризики, економічна безпека.

И. Б. Черкасский, д.э.н., доцент,
Л. М. Ремнёва, к.э.н., доцент,
Л. Д. Лебединская, к.э.н., доцент

**УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ
В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

Аннотация. Рассмотрены основные факторы объективного включения страхования в систему экономической безопасности как инструмента целенаправленного управления рисками путем обеспечения их минимального уровня. Выделены два основных направления риск-менеджмента страховой компании: управление принятыми на страхование рисками, направленное на уменьшение страховых выплат страховой компанией в будущем; управление рисками хозяйственной деятельности страховой компании с целью минимизации возможных потерь от непродуманных решений. Обнаружены новые виды рисков в деятельности страховщиков в связи с усилением либерализации отечественного страхового рынка и

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

расширением присутствия страховых компаний с иностранным капиталом: риск потери финансовой устойчивости и вытеснения с рынка небольших национальных страховых компаний, возможный отток капитала на международные финансовые рынки, ценовой демпинг со стороны крупнейших иностранных страховщиков, сокращение высококвалифицированного управленческого персонала по причине концентрации большинства технологических функций в иностранных офисах, повышение чувствительности национальных страховых рынков к колебаниям мирового рынка. Обоснованы принципы управления рисками страховой деятельности в контексте экономической безопасности, основной смысл которых сводится к оптимальной комбинации в стратегии риск-менеджмента таких инструментов, как удержание риска на собственном страховании, передача риска на перестрахование перестраховщикам и перестраховочным пулам, уменьшение страховых рисков путем их диверсификации, лимитирования собственного удержания рисков и осуществления превентивных мер страхователями по требованию страховщика. Предложен комплексный подход к управлению рисками страховой компании в контексте экономической безопасности, который предусматривает: повышение нормативных требований к размеру уставного капитала и страховых резервов, качеству, видам и структуре активов страховщика, развитие перестраховочных операций путем создания профессиональных перестраховочных компаний и перестраховочных пулов по опасным видам рисков, усиление государственного контроля за деятельностью страховщиков с целью предотвращения незаконных финансовых схем и нарушений в сфере страхования отдельных видов рисков, повышение требований к уровню подготовки актуариев, андеррайтеров и юристов.

Ключевые слова: страховая защита, страхование, страховая компания, риски, экономическая безопасность.

I. B. Cherkaskyi, doctor of economic sciences, associate professor,
L. M. Remniova, candidate of economic sciences, associate professor,
L. D. Lebedynska, candidate of economic sciences, associate professor

**RISK MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANIES
IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY**

Abstract. *Main factors of objective inclusion of insurance in the system of economic security as a tool targeted risk management by providing with a minimum level are examined. Two basic directions of risk management insurance company: management of insurance accepted risks, aimed at reducing insurance claims of insurance company in future; risk management business of the insurance company in order to minimize possible losses from ill-considered decisions. New kinds of risks in the insurers due to the increasing liberalization of the domestic insurance market and the increased presence of insurance companies with foreign capital: risk of losing financial stability and crowding out small national insurance companies, the outflow of capital in the international financial markets, price dumping by large foreign insurers, the reduction of highly managerial personnel because of the concentration of the majority of technological functions in the foreign offices, increasing the sensitivity of national insurance markets to fluctuations in the world market are discovered. Principles of risk management of insurance in the context of economic security, the basic meaning of which is to the optimal combination strategy of risk management tools such as the retention of the risk on their own insurance, transfer of risk to reinsurers for reinsurance and reinsurance pools, reducing insurance risks through diversification, limiting its own retention of risks and the implementation of preventive measures of insurers at the request of the insurer are grounded. Comprehensive approach to risk management insurance company in the context of economic security is suggested, which includes : increasing regulatory requirements for authorized capital and insurance reserves , quality, type and structure of the insurer's assets , the development of reinsurance operations through the creation of professional reinsurance companies and reinsurance pools on hazardous risks increased state control over the activities of in-*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

urers in order to prevent illegal financial schemes and violations in the insurance of certain types of risks, increase the requirements for the preparation of actuaries, underwriters and lawyers.

Keywords: *insurance coverage, insurance, insurance company, risks, economic security.*

Постановка проблеми. В умовах фінансової глобалізації та посилення інтеграційних процесів особливої актуальності набувають питання формування нової архітектури економічної безпеки. Враховуючи, що фінансова глобалізація для транзитивних економік може мати такі негативні наслідки, як розрив рівня фінансового та економічного розвитку окремих країн, відрив фінансових потоків від реальних потреб економіки, підірив суверенітету країн з невисоким рівнем розвитку з причин боргової та іншої фінансової залежності, об'єктивно посилюється роль ідентифікації можливих ризиків, їхнього постійного моніторингу та вчасного запобігання негативним наслідкам шляхом використання ефективних превентивних та компенсаторних механізмів.

У сукупності механізмів, функціонально орієнтованих на попередження і припинення загроз економічним інтересам, найбільш дієвим і цивілізованим є страховий захист, що органічно поєднує ознаки забезпечення безпеки та страхування ризиків. Беззаперечно, що саме ризик служить передумовою страхових відносин, оскільки без наявності ризику відсутні страховий інтерес і потреба в страхову захисті. Ефективність страхової діяльності в контексті економічної безпеки значною мірою залежить від досконалості методів управління ризиками та відповідності системи ризик-менеджменту страхових компаній сучасним потребам забезпечення релевантної адаптації економічних суб'єктів до динамічних змін, невизначеності та нестійкості зовнішнього середовища в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різноманітні аспекти страхових ризиків та страхування фінансових ризиків знайшли відображення у наукових працях відомих учених: В. Д. Базилевича, К. С. Базилевич, Т. А. Васильєвої, О. О. Гаманкової, Л. М. Горбача, М. С. Клапків, О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. В. Нікітіної, С. С. Осадця, Т. А. Ротової, А. А. Супруна, Н. В. Супрун, Н. В. Ткаченко, Д. Хлептона, У. Шарпе, В. В. Шахова, В. М. Фурмана, Р. Т. Юлдашева та ін. Водночас, не до кінця дослідженими є питання органічного включення механізмів страхування ризиків у систему економічної безпеки з урахуванням реалій сучасних трансформаційних процесів, коли економічні системи багатьох країн характеризується підвищеним ступенем уразливості до впливу різних за своєю природою ризиків, а суб'єкти господарювання все більше відчують невпевненість у своєму майбутньому.

Аналіз публікацій щодо проблеми страхових ризиків виявив неоднозначність у трактуванні підходів до їхньої оцінки та існуючих прогалин у керуванні ними з позицій забезпечення економічної безпеки як на мікрорівні, так і на макрорівні. Разом з тим, в умовах нових викликів глобалізації та поглиблення інтеграційних процесів загострюються питання, пов'язані з появою нових страхових ризиків, що загрожують економічній безпеці не тільки економічних суб'єктів, а й страхових компаній, які не мають достатніх фінансових ресурсів для відшкодування зростаючих страхових виплат.

Мета статті. Метою статті є виявлення впливу фінансової глобалізації на ризики діяльності страхових компаній, систематизація проблемних питань ризик-менеджменту страхових компаній, що гальмують розвиток вітчизняної страхової сфери як невід'ємної складової системи економічної безпеки в глобальному динамічному середовищі.

Виклад основного матеріалу. В умовах поглиблення глобальних інтеграційних процесів підвищується вразливість окремих суб'єктів господарювання до різних ризиків і важливого значення набувають питання забезпечення економічної безпеки. У зв'язку з тим, що механізм регулювання економічної безпеки представляє собою цілеспрямоване управління ризиком шляхом забезпечення його мінімального рівня, важливою підсистемою системи забезпечення безпеки є страхування. Водночас, важливою передумовою широкомасштабного застосування страхування і посилення його ролі у системі економічної безпеки є майнова самостійність суб'єктів господарювання та їхня зацікавленість у переданні відповідальності за наслідки ризиків страховикам [1].

Замкнений розподіл збитків у просторі і часі, а також існування інверсії страхового циклу уможливають не тільки вчасне відшкодування заподіяної страхувальникам шкоди, а й використання тимчасово вільних грошових коштів в інвестиційних цілях для підтримки пропорцій відтво-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ривальних процесів і активного використання страхової сфери як складової системи економічної безпеки суб'єктів господарювання в глобальному середовищі. Водночас, страховики можуть приймати на страхування ризику і вчасно відшкодувати заподіяну страхувальникам шкоду лише за умови їхньої фінансової надійності і ефективного управління ризиками страхової діяльності.

Зміст ризику і ступінь його імовірності як раз і визначають межі страхового захисту. З точки зору можливості страхування ризику розрізняють страхові ризики (які можна застрахувати) і нестрахові ризики (які не включаються в договір страхування). Основним завданням ризик-менеджменту страхової компанії є правильна ідентифікація страхових і нестрахових ризиків з метою формування оптимального страхового портфелю, що мінімізує страхові ризики. При цьому необхідно виходити з наступних критеріїв віднесення ризику до страхового: 1) ризик повинен бути можливим (ймовірним); 2) ризик повинен носити випадковий характер; 3) настання страхового випадку не повинно бути пов'язано з волевиявленням страхувальника чи зацікавленості особи; 4) факт настання ризику невідомий у часі та просторі; 5) страхова подія не може мати розмірів катастрофи; 6) можливі наслідки ризику в разі настання страхового випадку можна об'єктивно оцінити [2,3].

Виходячи з наведених критеріїв, не можна приймати на страхування спекулятивні ризики, що пов'язані з намірами страхувальників, з протиправними інтересами та забороненими операціями. Отже, завдання аналітиків і управлінців страхової компанії на етапі формування страхового портфелю полягає у правильній ідентифікації чистих ризиків, що підлягають страхуванню. Водночас, суспільний розвиток у глобальному середовищі породжує нові види ризиків, невідомих раніше, що призводить до необхідності акумуляції все більшого розміру страхового фонду для відшкодування збитків, а також підвищення рівня кваліфікації андерайтерів.

Враховуючи, що об'єктом ризик-менеджменту страхової компанії є ризики, що пов'язані із здійсненням страхової діяльності, доцільно розглянути їхню класифікацію за окремими ознаками. В економічній літературі немає єдиного підходу до класифікації страхових ризиків [4,5]. З точки зору ризик-менеджменту найбільш важливою є класифікація ризиків за видами діяльності страховика. За цією ознакою виділяють дві групи ризиків:

- ризики, що передані страхувальником і прийняті страховиком при укладанні договору страхування;

- ризикові діяльності страхової компанії (власні ризики).

Саме наявність цих двох груп ризиків зумовлює існування двох напрямів ризик-менеджменту страхової компанії: 1) управління страховими ризиками, які приймає страхова компанія на страхування з метою зменшення страхових виплат у майбутньому; 2) управління ризиками господарської діяльності страхової компанії з метою мінімізації можливих втрат від непродуманих рішень. При цьому, якщо в першому випадку страхова компанія виконує функцію андерайтера при укладанні договорів страхування, то в другому випадку на неї покладено функцію актуарія або спеціаліста з ризик-менеджменту. Різні функції зумовлюють різні завдання ризик-менеджменту. Так, зокрема, якщо мова йде про прийняття ризиків за договорами страхування, основне завдання ризик-менеджменту полягає у правильній ідентифікації небезпечних ризиків і відхиленні тих ризиків, які можуть негативно вплинути на роботу компанії в майбутньому. І навпаки, в іншому випадку основне завдання ризик-менеджменту полягає у постійному моніторингу за рівнем доходів та витрат страховика і своєчасному перерахунку страхових тарифів.

Оскільки при акцептуванні на власне утримання різноманітних ризиків страхові компанії одночасно беруть на себе зобов'язання відшкодувати можливі збитки у випадку виникнення страхових подій, вони, на відміну від інших суб'єктів фінансового ринку, повинні мати значний обсяг власного капіталу, який виступає гарантією підтримки їхньої фінансової стійкості та безпечної діяльності. Достатність власного капіталу, сформованого за рахунок сплаченого статутного фонду, додаткового, резервного та інших фондів, вільних резервів, гарантійного фонду та нерозподіленого прибутку, виступає однією з основних передумов безпечної діяльності страхової компанії навіть у випадку кумуляції ризиків одного виду, настання стихійних лих та техногенних катастроф.

Питання підвищення рівня капіталізації вітчизняних страховиків є дуже актуальним у контексті забезпечення економічної безпеки в цілому та страхової безпеки зокрема. Це завдання особливо актуалізується останнім часом, коли під впливом процесів глобалізації вітчизняний страховий ри-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

нок пострадянських країн усе більшою мірою відчуває вплив іноземного капіталу [6]. Поступове збільшення присутності іноземних інвесторів у страховій системі України та інших країн пострадянського простору є цілком закономірним результатом процесів вступу низки країн до СОТ, а також у зв'язку з особливою привабливістю їхнього страхового бізнесу в умовах, коли страхові ринки Центральної та Східної Європи вже практично поділені. Враховуючи, що експансія іноземного капіталу у сфері страхування для транзитивних економік має не тільки позитивні, а й значні негативні наслідки, об'єктивно зростає роль ідентифікації основних ризиків, пов'язаних із збільшенням присутності іноземного капіталу.

У першу чергу, слід назвати ризик втрати фінансової стійкості і витіснення з ринку невеликих національних страхових компаній, які не можуть конкурувати з іноземними страховими компаніями за рівнем капіталізації, якості обслуговування клієнтів, застосовуваних технологічних інновацій, асортименту і собівартості страхових послуг. Крім того, до ризиків надмірної лібералізації страхових ринків пострадянських країн слід віднести можливий відтік капіталу на міжнародні фінансові ринки, ціновий демпінг з боку найбільших іноземних страховиків, скорочення висококваліфікованого управлінського персоналу через концентрацію більшості технологічних функцій у закордонних офісах, підвищення чутливості національних страхових ринків до коливань світового фінансового ринку та інші ризики. У зв'язку з цим закономірно зростає роль постійного моніторингу вищезазначених ризиків з метою своєчасного запобігання негативного впливу глобалізації на національні страхові ринки, а також необхідний системний підхід до регулювання доступу іноземного капіталу в страховий сектор пострадянських країн у поєднанні з підтримкою конкурентоспроможності страхових компаній з національним капіталом.

В умовах підвищення турбулентності у світовій економіці, посилення фінансово-економічної нестабільності глобального середовища та негативного впливу внутрішніх і зовнішніх екстерналій «ефект метелика» не повинен викликати страхове безсилля, а ризик-менеджмент страхових компаній повинен будуватися з урахуванням теорії складності економічних систем, їхньої нелінійності та необхідності забезпечення сталого розвитку. В контексті вищезазначеного страховики повинні враховувати можливі наслідки прийняття ризиків на страхування і здійснювати постійний моніторинг чинників, що впливають на безпеку діяльності страхової компанії у динамічному середовищі. До таких внутрішніх чинників слід віднести достатність власного капіталу та високу платоспроможність, збалансованість страхового портфеля, наявність оптимальних тарифної та інвестиційної політик, якісних та ліквідних страхових резервів, ефективних схем перестраховування ризиків та ін. Серед зовнішніх чинників найбільший вплив на страхову безпеку чинять зміни кон'юнктури ринку, зростання конкуренції на страховому ринку, зменшення доходів населення, економічний спад та інфляція, кумуляція великих ризиків при стихійних лихах та техногенних катастрофах.

Водночас, в умовах збільшення рівня концентрації ризиків глобалізації важливим механізмом сучасного ризик-менеджменту страхової компанії є перестраховування ризиків, яке дозволяє перерозподілити ризики у часі і глобальному просторі, диверсифікувати портфель ризиків страхової компанії, підвищити рівень фінансової стійкості страховиків та рівень гарантованості страхових виплат [7]. Перестраховування є важливим інструментом в системі економічної безпеки не лише страхових компаній, а й на макрорівні, оскільки дозволяє консолідувати фінансові ресурси для страхування унікальних та значних небезпечних ризиків (ядерних, космічних, авіаційних, морських, автотранспортних, сільськогосподарських, природних катастроф та ін.).

Таким чином, у контексті економічної безпеки механізм управління ризиками страхової діяльності, схематичне представлення якого наведено на рис. 1, повинен будуватися на наступних засадах:

- відмова від прийняття ризику на страхування у випадку, якщо він не відповідає вимогам до ризику, що підлягає страхуванню, а також при недостатньому рівні гарантованості страхових виплат;
- прийняття ризику на страхування (акцептування ризику) і його власне утримання страховиком з урахуванням якості та ліквідності сформованих страхових резервів, необхідності

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

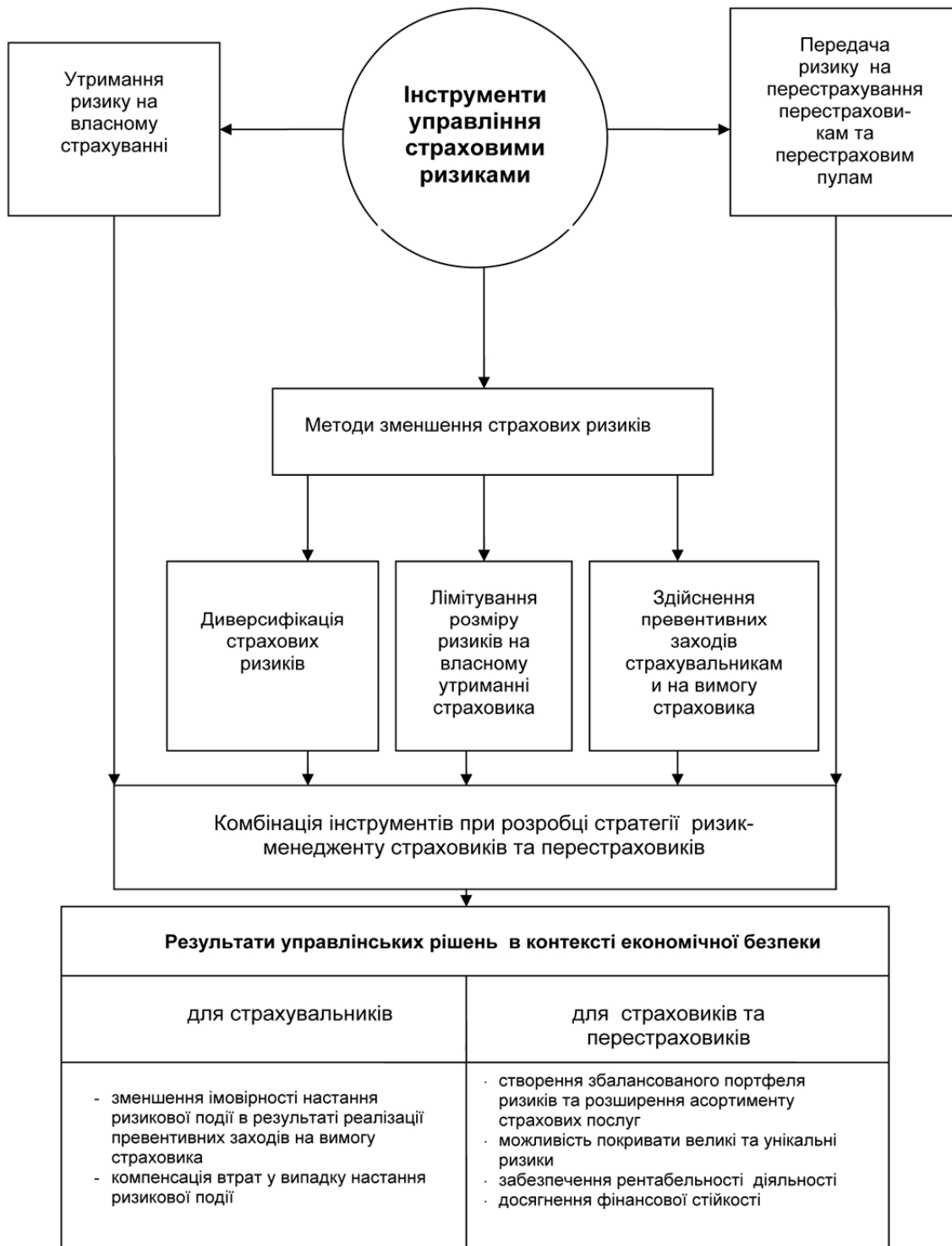


Рис. 1. Управління страховими ризиками в контексті економічної безпеки
Джерело: розроблено авторами з використанням [2,3,7,8,9].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

забезпечення рентабельності страхової діяльності та підтримки фінансової стійкості страхової компанії;

- необхідність лімітування розміру ризиків на власному утриманні з урахуванням ймовірності настання страхового випадку, очікуваного розміру страхових премій, рентабельності страхових операцій, рівня аквізційних витрат, середньої збитковості за прийнятими на страхування ризиками, рівня кваліфікації андерайтерів та актуаріїв;

- передача великих ризиків на перестраховування, якщо страхова компанія не може його утримати власними силами (перерозподіл ризиків потрібно здійснювати до тих пір, доки відповідальність за ризиком не буде повністю розділена між перестраховиками з урахуванням їхніх економічних інтересів).

Необхідність управління страховими ризиками, які приймає страхова компанія на страхування, а також ризиками господарської діяльності страхової компанії обумовлює необхідність здійснення різних видів аналізу ризиків в процесі фінансового моніторингу [10]:

- аналіз рівня ризику по конкретних об'єктах, що пропонуються для страхування;
- аналіз ризику по окремих видах страхування та по страховому портфелю страхової компанії в цілому;

- аналіз фінансового стану страхової компанії в цілому з позицій одночасного всіх чотирьох задач фінансового менеджменту (забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності, максимізації прибутків та мінімізації ризиків).

При цьому з метою взаємопов'язаного управління прийнятими страховими ризиками та ризиками господарської діяльності необхідно аналізувати, яким чином прийнятий на страхування ризик по конкретному об'єкту може вплинути на ризикованість страхового портфеля та фінансової діяльності страхової компанії в цілому. Водночас, в залежності від того, який фінансовий стан страхової компанії на даний момент часу і наскільки збалансований її страховий портфель за критерієм мінімізації ризику, необхідно приймати рішення про доцільність прийняття нових об'єктів на страхування в залежності від їхнього індивідуального рівня ризику. При цьому з позицій економічної безпеки при розробці стратегії і тактики ризик-менеджменту важливо не лише правильно встановити фактори, які зумовлюють той чи інший вид ризику, але й виявити можливі наслідки одночасного впливу конкретного виду ризику на стан фінансової діяльності страховальника і страховика.

Висновки. Інтеграція страхового захисту в систему економічної безпеки є найважливішим економічним інститутом компенсації та зменшення втрат від деструктивних подій, виникнення яких носить випадковий характер. Водночас, важливою передумовою широкомасштабного застосування страхування і посилення його ролі у системі економічної безпеки є майнова самостійність суб'єктів господарювання та їхня зацікавленість у переданні відповідальності за наслідками ризиків страховикам.

З метою підвищення дієвості інституту страхування як важливої складової економічної безпеки необхідно посилити роль держави не лише як регулятора, а й ефективного суб'єкта страхової діяльності. Водночас, з метою формування фінансово потужних вітчизняних страховиків та уникнення ризику втрати фінансової стійкості і витіснення з ринку невеликих національних страхових компаній, які не можуть конкурувати з іноземними страховими компаніями за рівнем капіталізації, необхідно підвищити нормативні вимоги до розміру статутного капіталу та страхових резервів, а також якості, видів та структури активів, які їх формують. Крім того, потрібно стимулювати розвиток перестрахових операцій шляхом створення професійних перестрахових компаній та перестрахових пулів з небезпечних видів ризиків, а також посилити державний контроль за їхньою діяльністю з метою уникнення незаконних фінансових схем, впровадження пулової системи страхування значних за обсягами та соціально небезпечних ризиків, запобігання порушень у сфері страхування і перестраховування окремих видів ризиків. Водночас, враховуючи ускладнення умов вітчизняного економіко-правового середовища підприємницької діяльності під впливом негативних наслідків фінансово-економічної кризи, стихійних лих, аварій і техногенних катастроф, а також існуючої загрози порушення пропорцій відтворення при необхідності направлення значних інвестиційних ресурсів страхових компаній на компенсацію виниклого прямого і не-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

прямого збитку, як ніколи підвищуються вимоги до підготовки актуаріїв, андеррайтерів та юристів. Такий комплексний підхід до управління ризиками страхової компанії дозволить виключити суб'єктивні фактори і суттєво зменшити імовірність втрат від страхової діяльності.

Література

1. Поворозник В. Страхова сфера як системоформуючий чинник розвитку і безпеки підприємств [Електронний ресурс] / В. Поворозник. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/April/1.htm>
2. Осадець С. С. Страховий менеджмент: підручник / [Осадець С. С., Мурашко О. В., Фурман В. М., Баранов А. Л.]; за ред. С. С. Осадеця. – К. : КНЕУ, 2011. - 333 с.
3. Супрун А. А. Страховий менеджмент: навч. посіб. / А. А. Супрун, Н. В. Супрун. – Львів : Магнолія, 2011. – 301 с.
4. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: Монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль : Економічна думка, Карт-Бланш, 2002. – 570 с.
5. Никитина Т. В. Страхование коммерческих и финансовых рисков / Т. В. Никитина. - СПб. : Питер, 2002. – 240 с.
6. Махортов Ю. О. Стан та тенденції розвитку страхового ринку України в умовах фінансово-економічної кризи [Електронний ресурс] / Ю. О. Махортов, В. М. Зюбін // Світова економічна криза і сценарій посткризового розвитку. Збірник тез. – Феодосія, 2012. – С. 21-23. – Режим доступу: http://www.ffea.crimea.ua/konf/tezi_20_05_2010.pdf
7. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія / [Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
8. Страхування: практикум: навч. посіб. / За ред. Базилевича В. Д. – [2-ге вид, перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2011. – 607 с.
9. Шахов В. В. Теория и управление рисками в страховании / В. В. Шахов, В. Г. Медведев, А. С. Миллерман. - М. : Финансы и статистика, 2002. – 224 с.
10. Ремньова Л. М. Ризик-менеджмент страхової компанії як інструмент фінансового управління / Л. Д. Лебединська, Л. М. Ремньова // Бізнес-інформ. - 2007. - №12. – С. 81-90.

References

1. Povoroznyk, V. (n.d.). *Insurance field is a formative factor in the development of systems and Business Security*. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/Monitor/April/1.htm>
2. Osadets, S. S., Murashko, O. V., Furman, V. M., & Baranov, A. L. (2011). *Insurance Management*. Kyiv: KNEU.
3. Suprun, A. A., & Suprun, N. V. (2011). *Insurance Management*. Lviv: Mahnolia.
4. Klapkiv, M. S. (2002). *Insurance of the financial risks*. Ternopil: Ekonomichna Dumka, Kart-Blansh.
5. Nikitina, T. V. (2002). *Insurance of commercial and financial risks*. St. Petersburg: Piter.
6. Makhortov, Yu. O., & Ziubin, V. M. (2012). *Status and trends of the development in the insurance market of Ukraine under conditions of the financial and economic crisis*. Retrieved from http://www.ffea.crimea.ua/konf/tezi_20_05_2010.pdf
7. Kozmenko, O. V., Kozmenko, S. M., & Vasylieva, T. A. (2011). *Insurance and reinsurance markets in the era of globalization*. Sumy: Universytetska Knyha.
8. Bazylevych, V. D. (Ed.). (2011). *Insurance: Workshop (2nd ed.)*. Kyiv: Znannia.
9. Shakhov, V. V., Medvedev, V. G., & Millerman, A. S. (2002). *Theory and risk management in the insurance*. Moscow: Finance and Statistics.
10. Lebedynska, L. D., & Remniova, L. M. (2007). Risk-management of an insurance company is an instrument of financial management. *Business-Inform*, 12, 81-90.

Надійшла 05.12.2013